

Inflācijas apkarošanas plāns

Autors: Jānis Kļaviņš 12.^D klase

Konsultants: Inga Ozola

Latvijas pašreizējās situācijas analīze.

Latvijas ekonomika laika posmā no 2004-2006. gadam ir attīstījusies diezgan strauji – šajā laika posmā IKP vidēji pieaudzis par 10,4%. 2007. gada trijos ceturkšņos IKP pieaudzis par 11%. Tas liecina par strauju ekonomikas izaugsmi, bet tā kā šī izaugsme ir balstīta uz iekšzemes pieprasījuma strauju pieaugumu, tad tai līdzī seko arī augsts inflācijas līmenis. 2007. gada decembrī inflācija sasniedza 14,4% līmeni (salīdzinājumā ar 2006. gada decembri), savukārt 2008. gada februārī inflācija sasniedza jau 16,7%. Ko galvenokārt sastādīja pieaugums cigarešu cenām, komunālajiem pakalpojumiem, kā arī administratīvi regulējamo cenu pieaugums (siltumenerģija, elektrība u.c.)

Pēdējo gadu laikā strauji ir audzis kreditēšanas apjoms Latvijā. Pēc Finanšu un kapitāla tirgus komisijas sniegtajiem datiem 2006. un 2007. gadā kopējais kredītu apjoms palielinājies par aptuveni 4 miljardiem latu (katru gadu). Tas liecina par kreditēšanas tempu palēnināšanos, bet efekts nav bijis cerētais jo 2007. gada pieaugumu galvenokārt sastāda hipotekārie kredīti mājokļu iegādei (1,5 miljardi) savukārt industriālie kredīti, kas veicinātu ražošanas paplašināšanos pieauguši tikai par 500 miljoniem Ls

Pēdējo gadu laikā palielinājies arī valsts ārējais parāds un 2006. gada beigās sasniedza jau 10% no IKP, savukārt 2007. gada beigās aprēķināts 9% apmērā no IKP. Valsts tēriņi ir saistāmi ar valsts līdzekļu neracionālu izlietošanu.

Bezdarba līmenis ir samazinājies līdz 6%, savukārt nodarbinātības līmenis sasniedzis 67%, kas liecina par darbaspēka trūkuma problēmu, kā arī par neefektīvu potenciālā darbaspēka (invalidi, pensionāri un citi ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji) izmantošanu.

Galvenie izaugsmes riski ir saistīti ar augsto inflāciju, straujo algu pieaugumu un ārējā sektora nesabalansētības problēmām. Ārējie riski ir saistāmi ar energoresursu cenām, pasaules finanšu tirgus nestabilitāti, kā arī ar situāciju Latvijas eksporta tirgos. Kopumā Latvijas ekonomika sastopas ar dažādām problēmām – augstu inflāciju, tekošā konta deficītu, kurus veicina iekšējā pieprasījuma pieaugums, darbaspēka trūkumu.

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2004	2005	2006	2007	2008 p
	(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)				
Iekšzemes kopprodukts	8,7	10,6	11,9	10,6 n	7,0
Privātais patēriņš	9,5	11,5	19,8	15,0 n	6,5
Valsts patēriņš	2,1	2,7	4,0	3,5 n	3,5
Kopējā pamatkapitāla veidošana	23,8	23,6	18,3	13,5 n	7,5
Eksports	9,4	20,3	5,3	9,4 n	10,0
Imports	16,6	14,8	17,5	20,0 n	12,2
Patēriņa cenas	6,2	6,7	6,5	10,1	13,0
	(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)				
Vispārējās valdības sektora bilance	-1,0	-0,4	-0,3	0,8 n	1,0
Vispārējās valdības parāds	14,5	12,5	10,6	9,0 n	9,2
Maksājumu bilances tekošais konts	-12,8	-12,5	-22,3	-23,0 n	-22,0
Gada laikā saņemtās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā	4,6	4,5	8,1	7,0 n	8,0
Nodarbinātības līmenis	62,3	63,3	66,3	67,0 n	68,0
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	10,4	8,7	6,8	6,0 n	5,7

n – novērtējums; p – prognoze

Īstermiņa plāns.

1. Apturēt lielos valsts projektus

Latvijas pašreizējā ekonomiskajā situācijā, kad ir ieviests „taupības režīms”, joprojām tiek turpināti lieli valsts pasūtījumi, tādi kā Latvijas nacionālā bibliotēka, laikmetīgās mākslas muzejs, un koncertzāle, kas prasa milzu līdzekļus no valsts budžeta, vai spiež valstij aizņemties, kas veicina inflācijas pieaugumu. Apturot šos projektus tiktu atrasti līdzekļi, lai varētu realizēt citus šajā plānā paredzētos pasākumus.

2. Monetārās politika

Lai straujāk samazinātu naudas daudzumu apgrozībā ir jāveic vairāku monetārās politikas pasākumu kopums:

- **Palielināt refinansēšanas likmi.** Refinansēšanas likmes paaugstināšana līdz inflācijas līmenim no 6% (pašlaik) līdz 16%. Tas veicinātu kredītu procentlikmju augšanu, līdz ar to arī pieprasījuma pēc kredītiem samazināšanos. Pēc Dienvidāfrikas Republikas centrālās rezervju bankas speciālistu pētījumiem šis ir viens no efektīvākajiem veidiem, lai samazinātu naudas daudzumu apgrozībā, līdz ar to arī kopējo inflācijas līmeni. Šāds pasākums šķiet radikāls, toties pēc DĀR centrālās bankas datiem šādi pasākumi palīdz samazināt inflāciju.
- **Palielināt obligāto rezervju normu.** Arī obligāto rezervju normas palielināšana no 8% (pašlaik) līdz 16% veicina apgrozībā esošā naudas daudzuma jūtamu samazināšanos, kas veicinātu inflācijas līmeņa samazināšanos. Lielākas obligāto rezervju normas samazinātu banku izsniegto kredītu apjomu, jo bankām samazinātos pieejamie brīvie naudas līdzekļi, līdz ar to samazinātos naudas daudzums apgrozībā un inflācijas līmenis.
- **Izstrādāt Latvijas bankas noteikumus, kas ierobežotu ārvalstu banku darbību.** Izstrādāt Latvijas bankas noteikumus, kas liek visām ārvalstu bankām, kuras darbojas Latvijā, darboties pēc Latvijas likumiem un noteikumiem, tādējādi vajadzības gadījumā varētu vieglāk regulēt ārvalstu banku darbību Latvijā, gadījumos, kad Latvijas ekonomikai tas ir nepieciešams.
- **Mainīt Latvijas bankas politiku brīvajā tirgū.** Latvijas banka šobrīd iepērk dažādus vērtspapīrus, kas palielina naudas daudzumu apgrozībā, bet, lai mazinātu naudas daudzumu apgrozībā un līdz ar to arī inflāciju, Latvijas bankai ir jāpārdod dažādi vērtspapīri lielā daudzumā, lai mazinātu tirgū pieejamās naudas daudzumu.

Šāds monetārās politikas pasākumu kopums palīdzētu samazināt naudas daudzumu apgrozībā, līdz ar to arī pieprasījumu un inflāciju, kā arī palīdzētu nākotnē vieglāk reaģēt uz dažādām problēmām Latvijas ekonomikā un veikt ātrāk dažādus atbildes pasākumus, ja ir draudi Latvijas ekonomikai.

3. Kreditēšanas politika

Straujo pieprasījuma pieaugumu, līdz ar to arī inflācijas pieaugumu, radīja milzīgais kreditēšanas apjoms pieaugums, kas radīja brīvos līdzekļus Latvijas rezidentiem. Šobrīd dažādi patēriņa kredīti sastāda aptuveni 1 miljardu Ls no kopējā Latvijā izsniegto kredītu apjoma. Šo kredītu apjoms joprojām turpina pieaugt, jo, piemēram, kredītam līdz 12 000 Ls nav vajadzīga oficiāla izziņa no Valsts ieņēmumu dienesta (VID), līdz ar to banka balstās tikai uz kredītņēmēja ienākumiem, kuri var būt arī nelegāli.

Lai apkarotu inflāciju ir nepieciešams ieviest normu par obligātu prasību visiem kredītņēmējiem pieprasīt izziņas no VID par legālajiem personas ienākumiem, vai arī izveidot bankām un kredītiestādēm pieejamu datubāzi, kurā šāda informācija būtu pieejama nepārtraukti. Nepieciešams arī veikt stingrāku kontroli kredītiestādēm, kuras izsniedz dažādus īstermiņa kredītus, piemēram, Inserviss Credit, BIG un citām, un izstrādāt likumus, kas paredz arī šīm iestādēm pieprasīt informāciju no VID par kredītņēmēju oficiālajiem ienākumiem.

Ilgtermiņa plāns.

1. Nodokļu politikas izmaiņas

Šobrīd Latvijā pievienotās vērtības nodoklim(PVN) ir trīs likmes: 0% - kultūras pasākumiem, medicīnas pakalpojumiem un sociālajiem pakalpojumiem, 5% - viesnīcu pakalpojumiem, sporta pasākumiem, transporta pakalpojumiem, kabeļtelevīzijai, grāmatām u.c., kā arī standarta likme 18% - visiem pārējiem produktiem un pakalpojumiem. Šāda PVN likmju sistēma nav efektīva un neierobežo, piemēram luksu preču pieprasījumu, vai attiecīgi nesamazina cenas pirmās nepieciešamības precēm.

Ir jāizveido vairākas diferencētas PVN likmes – 0%, zemā likme – 5%, standarta likme – 18% un paaugstinātā likme – 25%.

Preču kategorija	Faktiskais PVN(%)	Plānotais PVN(%)
Pārtika (bērnu)	18 (5)	5(0)
Ūdens (dzeramais)	5 (18)	0 (5)
Medikamenti	5	0
Medicīniskās iekārtas invalīdiem	5	0
Transporta pakalpojumi	5	5
Tipogrāfija (grāmatas, avīzes, ikmēneša izdevumi)	5	5
Kultūras pasākumi	0	0
Izklaides vietas	18	18
Televīzija, kabeļtelevīzija	5	18

Lauksaimniecības preces	18	5
Viesnīcu pakalpojumi	5	5
Ieeja uz sporta pasākumiem	5	5
Medicīna un zobārstniecības pakalpojumi	0	0
Atkritumu apsaimniekošana	5	0
Apģērbi bērniem	18	5

Savukārt precēm, kuras var uzskatīt par luksusa precēm ir jāpalielina PVN līdz 25%. Šīs preces būtu: luksusa klases automašīnas, juvelierizstrādājumi, gleznas, mākslas darbi, ādas izstrādājumi, kažokizstrādājumi, ceļojumi un citas luksusa preces.

Šādi izmainot PVN likmes dažādām precēm samazinātos, piemēram pārtikas produktu cenas, jo pēc Zemkopības ministrijas pasūtītā pētījuma datiem pārtikas cenas samazinātos par aptuveni 8,4% – 8,9%, tādējādi samazinot pārtikas cenu ietekmi uz inflāciju. Savukārt PVN likmes palielināšana luksusa precēm līdz 25% samazinātu pieprasījumu pēc šīm precēm, kā arī palielinātu valsts budžeta ienākumus no šo preču tirgošanas.

2. Tekošā konta deficīta mazināšana

Viena no Latvijas ekonomikas problēmām šobrīd ir liels tekošā konta deficīts, kas liecina par zemu eksporta līmeni, un ļoti augstu importa līmeni. Lai samazinātu tekošā konta deficītu ir jāveic vairāku pasākumu komplekss.

- **Eksporta veicināšana.** Lai samazinātu tekošā konta deficītu ir jāveicina straujāks eksporta pieaugums, kas līdz ar to arī nodrošinātu Latvijas rūpniecības attīstību un jaunu darba vietu radīšanu. Lai veicinātu eksporta pieaugumu ir jāstimulē uzņēmēji, lai tie vēlētos ražot precis Latvijā un eksportēt to uz ārzemēm.
 - *Eksporta garantijas.* Lai eksportētāji nesaskartos ar risku, pārdodot precis uz ārzemēm, valstij ir jāgarantē eksporta līgumi. Likumdošana Latvijā jau ir pieņemta, bet šīm garantijām vajadzētu piešķirt nepieciešamo finansējumu, lai visi uzņēmēji varētu saņemt nepieciešamās garantijas.
 - *Investīciju piesaiste.* Lai veicinātu eksportu ir jāpiesaista investori, kuri ieguldītu Latvijā, lai ražotu preces, kuras varētu tirgot gan vietējā tirgū, gan arī eksportēt, bet investori saskaras ar dažādām Latvijas ekonomikas problēmām. Līdz ar to ir jāveic pasākumi, kas veicinātu investoru interesi par Latvijas tirgu:
 - darbaspēka piesaiste – Latvijā šobrīd nodarbinātība ir 67%, bezdarbs aptuveni 6%, tas nozīmē, ka Latvijas darba resursi pamazām izsīkst, bet vēl joprojām ir iespējas palielināt ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skatu, integrējot invalīdus, pensionārus un citus potenciālos darbiniekus. Jāatver arī

darba tirgus tām profesijām kurās šobrīd ir vislielākais darbinieku trūkums.

- Jaunizveidotajiem uzņēmumiem, kuri ražo preces ar augstu pievienoto vērtību ir jāpiešķir nodokļu atlaides pirmo piecu darbības gadu laikā, tas veicinās jaunu uzņēmumu dibināšanu, investoru piesaisti, kā arī palielinās eksporta daudzumu.
- *Industriālie kredīti.* Šobrīd Industriālie kredīti sastāda aptuveni 2 miljardus Ls no kopējā Latvijā izsniegto kredītu daudzuma. Ir jāveicina industriālo kredītu apjoma pieaugums, piešķirot nodokļu atlaides tiem ražotājiem, kuri ir iegādājušies iekārtas, lai paplašinātu vai uzlabotu ražošanu, kura tendēta uz eksportu. Tādējādi tiks veicināts Industriālo kredītu apjoma pieaugums un vienlaicīgi arī pieaugs darba ražīgums, kurš Latvijā šobrīd ir zemā līmenī un nepieaug attiecīgi algu līmeņa kāpumam.
- *Jauno tehnoloģiju ražošanas atbalstīšana.* Latvijas zinātnieki bieži vien izceļas pasaulē ar to, ka izgudro jaunas tehnoloģijas vai jaunus produktus, kuri pasaulē bieži kļūst vai arī var kļūt par vajadzīgiem un izplatītiem, bet līdz šim nav bijis nepieciešamais atbalsts nedz no valsts, nedz no investoriem, lai produktu ražošana notiktu Latvijā, tādējādi veicinot jaunu preču ar augstu pievienoto vērtību ražošanu un eksportēšanu. Ir jāizstrādā likumprojektu pakete, kas nodrošinātu jaunāko zinātnieku atklājumu virzīšanu pasaules tirgū un vienlaicīgi piesaistītu investīcijas šī produkta ražošanai Latvijā.

Samazinot tekošā konta deficītu, palielinot ražošanas apjomus un palielinot eksporta daudzumu tiktu uzlabots Latvijas ekonomiskais stāvoklis, kurā lielāku daļu ieņemtā ražošana tādējādi nodrošinot drošu segumu Latvijas latam un mazinot inflāciju un tās draudus.

3. Cīņa ar nelegālajiem ienākumiem

Latvijas ekonomiku grauj ēnu ekonomika, kuru diemžēl pierādīt vai izmērīt nevar. Pēc finanšu ministra Oskara Spurdziņa aplēsēm ēnu ekonomika Latvija 2007. gada decembrī varētu no 15 – 18%. Tas liecina, ka ne visi darbinieki maksā paredzētos nodokļus, līdz ar to apgrozībā ir vairāk brīvas naudas, kura veicina inflāciju. Tas pierāda, ka ir jācīnās ar šo nevēlamo parādību, lai mazinātu inflāciju.

- **Jāuzlabo Valsts ieņēmumu dienesta darbība.** VID joprojām neveiksmīgi cīnās ar dažādām fiktīvām firmām, joprojām pastāv daudz tādas kompānijas gadu no gada strādā ar zaudējumiem, bet joprojām nav bankrotējušas. Šādi uzņēmumi nemaksā visus nodokļus un līdz ar to valsts zaudē līdzekļus. Jāpiešķir lielāks finansējums VID, jārestrukturizē VID darbība, lai tā būtu

vairāk tendēta uz cīņu ar nodokļu nemaksātājiem un fiktīvajām firmām, vienlaikus saglabājot VID galveno funkciju – nodokļu iekasēšanu.

- *Jāmaina likumdošana.* Lai VID varētu savas funkcijas veikt efektīvāk ir jāuzlabo likumdošana, lai nevarētu izvairīties no nodokļu maksāšanas.
 - atļaut dziļāku kontroli pār uzņēmumiem, it sevišķi tiem, kuri izraisa aizdomas, piemēram, 40 uzņēmumi, kuri reģistrēti vienā dzīvoklī, vai arī tādi, kuri divus vai vairāk gadus ilgstoši strādā ar zaudējumiem u.c.
 - likumdošanā jāparedz arī dividendes un aplikt ar nodokli, jo šobrīd tā ir iespēja nemaksāt nodokļus par uzņēmumu īpašnieku ienākumiem.
 - likumdošanā jāparedz lielāka kontrole no Īrijas un Anglijas un citām valstīm atpakaļ atbraukušajiem strādniekiem, kuri nav samaksājuši nodokli Latvijā, jo līdz šim no Īrijas atvestā nauda ir veicinājusi patēriņu un inflācijas pieaugumu.

Samazinot ēnu ekonomikas īpatsvaru Latvijas ekonomikā tiktu nodrošināts gan papildinājums valsts budžetam, gan arī tiktu iekasēti nodokļi no nelegāliem ienākumiem, kuri palielina naudas daudzumu apgrozībā.

4. Valsts izdevumu racionalizēšana

Latvijas valsts birokrātiskais aparāts šobrīd bieži vien tērē līdzekļus pilnīgi bezjēdzīgi, piemēram, Dienvidu tilta būvniecība varēja izmaksāt uz pusi mazāk, ja kredītu būtu ņēmusi Rīgas Dome, nevis likusi to darīt būvniekiem, bieži vien korupcijas dēļ tiek apstiprināti dārgākie piedāvājumi u.tml. Šāda izšķērdīga valsts līdzekļu izlietošana noved pie naudas daudzuma apgrozībā palielināšanās. Tādēļ ir jāuzlabo valsts kontroles iestāžu darbs.

- ***Jāuzlabo valsts kontroles darbs.*** Lai sekmīgāk izsekotu valsts līdzekļu tērēšanai ir jāuzlabo Valsts kontroles darbs, palielinot štata vietu skaitu un mainot likumdošanu, lai dažādus valsts iepirkumus varētu vieglāk kontrolēt, piemēram, visi iepirkumi, pirms apstiprināšanas ir jānosūta valsts kontrolei, lai tā sniegtu savu vērtējumu par konkursa rezultātiem un pārbaudītu jebkādas nelikumības.
- ***Jāuzlabo Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbs.*** Lai sekmīgāk kontrolētu valsts amatpersonu darbu un novērstu korupcijas riskus valsts pārvaldē ir jāuzlabo KNAB darbība. Jāpalielina darbinieku skaits, lai varētu sekmīgāk un plašāk kontrolēt amatpersonas un operatīvāk reaģēt uz iespējamajiem pārkāpumiem.

Mazinot valsts amatpersonu pārkāpumus un sekmīgi sekojot līdzī daudziem valsts iepirkumiem tiks mazināts nelegālās naudas daudzums apgrozībā, līdz ar to arī inflācija.